

Intensieve veehouderij

Kernpunten:

- sterke groei handel in varkens
- betekenis Brazilië als leverancier kuikenvlees fors toegenomen
- import vleeskalveren en export kalfsvlees verder gegroeid
- verdere schaalvergroting intensieve veehouderij
- weinig nevenactiviteiten op grote varkensbedrijven
- hogere opleiding bedrijfshoofden op grote varkensbedrijven
- resultaten zeugenhouderij beter, vleesvarkenshouderij slechter
- vooral middelgrote varkensbedrijven verkochten varkensrechten
- resultaten leghennenshouderij iets beter, goede resultaten vleeskuikenshouderij
- inkomen vleeskalverbedrijven daalt

12.1 Het intensieve-veehouderijcomplex

12.1.1 Algemeen

De intensieve veehouderij bestaat uit de varkens-, de pluimvee- (zowel slacht- als legpluimvee) en de vleeskalverhouderij. De intensieve veehouderij maakt deel uit van een complex, waartoe onder andere ook de mengvoederindustrie, de slachterijen, de eierpakstations en de distributiebedrijven behoren. In 2004 realiseerde dit complex een toegevoegde waarde van 4,6 miljard euro (tabel 12.1). De komende jaren liggen de mogelijkheden voor groei van de toegevoegde waarde vooral in verdere waardevermeerdering van producten in de slachterij en de vleesverwerkende industrie. Voor de primaire sector geldt dat (volume)groei wordt beperkt door het milieubeleid. Voor de pluimveehouderij geldt daarnaast dat de afspraken in het kader van de WTO er waarschijnlijk toe leiden dat de import van kuikenvlees, die de laatste jaren sterk is toegenomen, hoog blijft. Hierdoor is het minder aannemelijk dat de productie van vleeskuikens zich zal herstellen tot het niveau van voor de uitbraak van de vogelpest in 2003.

Binnen het intensieve-veehouderijcomplex is de varkenssector qua toegevoegde waarde het grootst, vooral omdat de varkensslachterij een belangrijk deel (20% in 2003) van de toegevoegde waarde van het deelcomplex voor zijn rekening neemt (Silvis en De Bont, 2005). Na de varkenssector volgt de vleeskalversector. In deze sector is, in tegenstelling tot de varkenssector, de toegevoegde waarde vrij gelijk verdeeld over de veehouderij en de slachterij. De pluimveesector is de kleinste sector.

Vleeskalversector op de tweede plaats in EU, varkens- en pluimveesector subtoppers

De Nederlandse vleeskalversector is in de EU-15, na Frankrijk, de grootste speler. In 2004 had Nederland een aandeel van bijna 30% in de kalfsvleesproductie van de zes grootste spelers. De varkensvleesproductie komt op de zesde plaats binnen de EU-15. De pluimveevlees- en de

Tabel 12.1 Toegevoegde waarde en werkgelegenheid van het intensieve-veehouderijcomplex^{a)}, 2001-2004				
	Toegevoegde waarde (factorkosten, mrd. euro)^{b)}		Werkgelegenheid (1.000 aje)	
	2001	2004 (v)	2001	2004 (v)
Totaal intensieve-veehouderijcomplex	5,0	4,6	99,3	82,6
<i>aandeel in agrocomplex^{a)}</i>	<i>22,5%</i>	<i>21,9%</i>	<i>23,5%</i>	<i>21,6%</i>
Primaire productie	0,7	0,4	24,9	20,4
Verwerking	1,1	1,1	17,9	14,3
Toelevering	2,4	2,5	42,5	37,7
Distributie	0,8	0,6	14,0	10,2

a) Op basis van binnenlandse grondstoffen; b) in lopende prijzen.
 NB: door revisie van de Nationale Rekeningen en methodologische veranderingen zijn de cijfers niet vergelijkbaar met eerder gepubliceerde gegevens.

Bron: Agrarische input-outputtabel, bewerking LEI.

eierproductie komen ook beide op de zesde plaats binnen de EU-15.

Voor de Nederlandse handel met het buitenland zijn de varkens- en pluimveesector van groot belang. De varkenssector realiseerde in 2004 een handelsoverschot van 1,5 miljard euro, dat is 5,1% van het totale Nederlandse handelsoverschot dat jaar. De pluimveesector droeg met 0,98 miljard euro 3,3% bij aan dit saldo. Voor de kalversector zijn deze cijfers niet bekend. Echter, aangezien de runderen kalversector samen een overschot van 0,60 miljard euro realiseerden en Nederland wat betreft rundvlees in volume een aanzienlijk handelstekort kent (zie paragraaf 11.1.2), moet de kalversector ook een aanzienlijke bijdrage aan het handelsoverschot leveren.

12.1.2 Varkenssector

De varkenshouderij heeft in 2005 ruim 20,7 miljoen varkens geproduceerd, 0,47 miljoen meer dan het jaar daarvoor (figuur 12.1). Het grootste deel van de extra productie is de grens over gegaan. De export groeide met 11%. De export van vleesvarkens nam zelfs toe met 16% (tot 2,7 miljoen stuks). In aantallen vormen de biggen nog altijd het grootste deel van de export (4,0 miljoen stuks). Ongeveer de helft daarvan gaat naar Duitsland. In vergelijking met Duitse biggen zijn de Nederlandse bovengemiddeld van kwaliteit, maar relatief laag in prijs.

In waarde is de export van vleesvarkens, met een tweederde aandeel in de exportwaarde van varkens, het meest omvangrijk. Duitsland nam ongeveer 80% van dit aandeel voor zijn rekening. Sinds de uitbreiding van de EU in 2004 is ook Hongarije een belangrijke afzetmarkt geworden.

Naast mengvoeders ook vochtrijke diervoeders belangrijke input voor varkenshouderij

De mengvoederindustrie produceerde in 2005 5,4 miljoen ton mengvoeders voor varkens, 5,5% meer

dan in 2004. Ongeveer tweederde hiervan is bedoeld voor vleesvarkens, de rest voor fokvarkens (ruim 20%) en biggen (ruim 10%). Het overgrote deel van het varkensvoer wordt binnen Nederland afgezet. Een klein deel (circa 5%) gaat naar buurlanden.

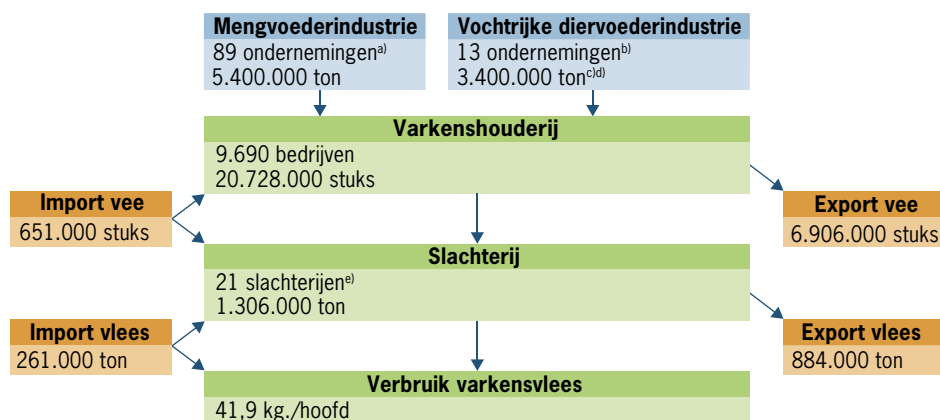
De meest recente cijfers over de structuur van de mengvoederindustrie hebben betrekking op 2003. Sinds die tijd is de structuur echter niet sterk veranderd. In 2003 waren er 89 ondernemingen, met 116 vestigingen, die mengvoerders voor varkens produceerden. De negen grootste daarvan namen 70% van de productie voor hun rekening. De concentratiegraad is dus vrij hoog.

De vochtrijke diervoederindustrie produceerde in 2004 5,1 miljoen ton voeder, 3,8% minder dan in 2003. Tweederde hiervan was bestemd voor varkens. De belangrijkste producten zijn vloeibare tarwezetmeelproducten (1,3 miljoen ton), aardappelstoomschillen (0,6 miljoen ton) en weiprodukten (0,6 miljoen ton).

Productie varkensvlees licht gestegen; Vion versterkt positie

De varkensslachterij heeft in 2005 14,5 miljoen varkens geslacht, 0,2% meer dan in 2004. Met een gemiddeld geslacht gewicht van 90,3 kg, leverde dit een productie van 1,3 miljoen ton vlees. Bij deze productie waren 10 ondernemingen met in totaal 16 slachterijen (met meer dan 100.000 slachtingen) betrokken, waarbij de acht grootste 70% van de varkens slachtten. Van die grootste zijn er sinds februari 2006 zes in handen van één onderneming: de Vion Food Group (onderdeel van Sovion). Vion

Figuur 12.1 Keten rondom de varkenshouderij, 2005

a) 2003; b) ondernemingen die lid zijn van Overleggroep Producenten Natte Veevoerders (OPNV). Naast deze ondernemingen is het Centraal Brouwerij Kantoor (CBK) lid van de OPNV. Het CBK vertegenwoordigt vrijwel alle bierbrouwerijen die in Nederland actief zijn. Gezamenlijk realiseren de leden van de OPNV ongeveer 80% van de afzet aan vochtrijke diervoeders; c) 2004; d) alleen vochtrijke diervoeders voor varkens. De totale afzet van vochtrijke diervoeders bedraagt ruim 5,1 miljoen ton; e) alleen slachterijen met meer dan 25.000 slachtingen.

Bron: CBS, OPNV, PD en PVE; bewerking LEI.

is niet alleen in Nederland, maar ook in Europa een belangrijke speler. Het is, na Danish Crown, de tweede varkensslachter van Europa. In Duitsland, het land met de grootste varkensvleesproductie in de EU, is Vion zelfs de grootste partij. Met de recente overname van Südfleisch is die positie verder versterkt.

Handelsoverschot gegroeid, vooral door afname import varkensvlees

In 2005 is de import van varkensvlees, varkensvleeswaren en bacon met 9,7% afgenomen tot 261.000 ton. De waardedaling bleef beperkt tot 2,4% (tot 0,48 miljard euro) omdat de sterke daling van de import van het relatief goedkope varkensvlees (165.000 ton) voor een deel teniet werd gedaan door de groei van de import van relatief dure varkensvleeswaren (93.000 ton). Duitsland is de belangrijkste leverancier, gevolgd door België, Frankrijk en Denemarken.

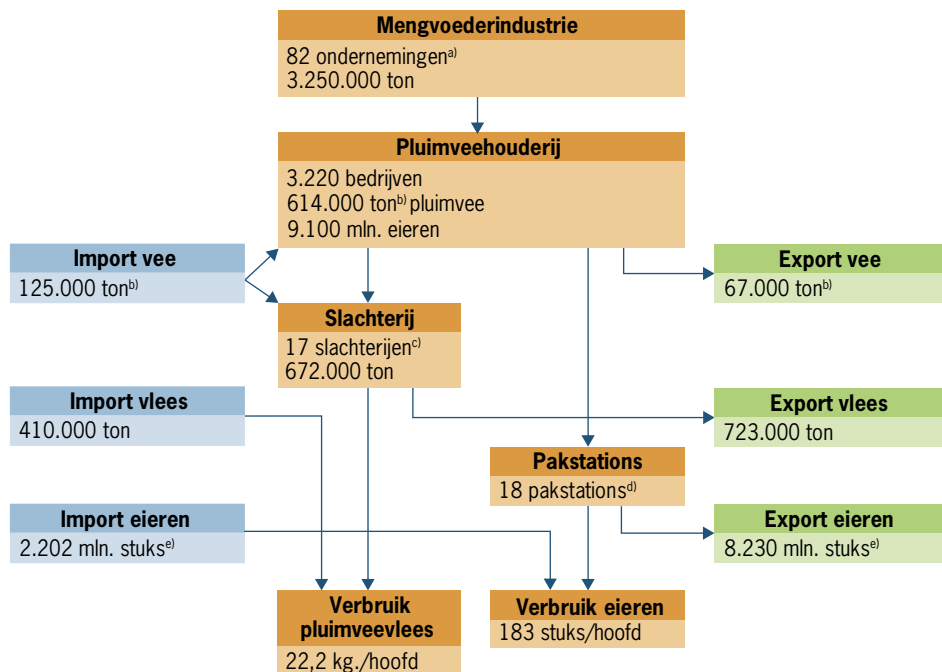
De export van varkensvlees, varkensvleeswaren en bacon daalde, in volume gemeten, met 3,3% tot 0,88 miljoen ton; de waarde steeg met 2,0% tot 1,58 miljard euro. De Duitse markt heeft voor de afzet van varkensvlees in 2005 aan betekenis verloren. Italië is nu, met een aandeel van een kwart, de belangrijkste afzetmarkt. Voor vleeswaren is het Verenigd Koninkrijk, met een aandeel van eenderde, traditiegetrouw de belangrijkste bestemming, gevolgd door België en Duitsland. Voor bacon bestaat eigenlijk maar één markt: de Britse, met een aandeel van circa 95%. De export van bacon daalde met 8,2% tot 188.000 ton.

12.1.3 Pluimveesector

De pluimveehouderij realiseerde in 2005 een bruto eigen productie van 614.000 ton (karkasgewicht) aan slachtpluimvee, 1,7% meer dan in 2004 (figuur 12.2). Het gaat voor bijna 90% om vleeskuikens. De overige 10% betreft kalkoenen, kippen, hanen, eenden, ganzen en parelhoenders. De legpluimveehouderij produceerde 9,1 miljard eieren, 1,1% minder dan in 2004. Deze afname is het gevolg van de groei van het aandeel scharrel-, vrije uitloop- en biologische hennen. De productie per hen van deze 'alternatieve' hennen is lager dan van kooihennen. De totale productie van 'alternatieve' eieren is met 5,1% toegenomen tot 4,1 miljard. Het aantal kooi-eieren daalde tot 5,0 miljard. Het kooisysteem wordt per 2012 in de EU verboden. Vermoedelijk heeft de toename van de productie van alternatieve eieren te maken met het anticiperen op dit verbod. Verder bieden vrijwel alle supermarkten alleen nog alternatieve eieren aan.

Productie mengvoeders voor pluimvee behoorlijk gegroeid

Het voer voor pluimvee bestaat grotendeels uit mengvoeders. In 2005 werd 3,3 miljoen ton pluimveevoer geproduceerd, 5,5% meer dan in 2004. Deze hoeveelheid is vrijwel gelijk verdeeld over leg- en slachtpluimvee en wordt voor ongeveer 90% in het binnenland afgezet. In 2003 werd de productie van mengvoeders voor pluimvee verzorgd door 82 ondernemingen met 108 vestigingen. Ongeveer 70% van de pluimveevoeders werd door slechts 9 van deze ondernemingen geproduceerd. Hoewel er over 2004 en 2005 geen gegevens beschikbaar zijn, is aannemelijk dat de sectorstructuur in die jaren vrijwel niet is veranderd.

Figuur 12.2 Keten rondom de pluimveehouderij, 2005

a) 2003; b) geslacht gewicht; c) alleen slachterijen met een aanvoer van meer dan 10.000 ton; d) alleen pakstations met een aanvoer van meer dan 100 miljoen eieren; e) inclusief eiprodukten omgerekend naar eieren in schaal.

Bron: CBS, PD en PVE; bewerking LEI.

In- en uitvoer pluimvee verder naar elkaar toegroeid, Nederland blijft netto-importerend

De in- en uitvoer van pluimvee zijn in 2005 toegenomen. Bij de invoer ging het om een toename met 2% tot 125.000 ton (karkasgewicht); bij de uitvoer zelfs om een toename van 11% tot 67.000 ton. Hoewel de in- en uitvoer naar elkaar zijn toegroeid, is Nederland duidelijk netto-importerend op het gebied van pluimvee.

Pluimveeslachterij en pakstations blijven geconcentreerde sectoren

De productie van pluimveevlees is in 2005 gegroeid tot 672.000 ton (+0,9% ten opzichte van 2004), waarvan 619.000 ton kuikenvlees (+2,1%). De productie van kalkoenvlees is bijna gehalveerd. Sinds juli 2005 worden alle kalkoenen levend geëxporteerd omdat de kalkoenslachterij van Plukon (onderdeel van Cebeco) is gesloten.

In totaal waren in 2005 17 kuikenslachterijen (met meer dan 10.000 slachtingen) actief. De 5 grootste, in handen van 4 ondernemingen, namen bijna de helft van de productie voor hun rekening. De eierproductie werd verwerkt door 18 pakstations die meer dan 100 miljoen eieren verwerkten. Het totaal aantal pakstations ligt een stuk hoger, in 2004 waren er 122. De 9 grootste pakstations, waarvan er 2 in handen zijn van Kwetters, verwerkten bijna 60% van de eierproducten.

Betekenis Brazilië als leverancier van bevroren kuikenvlees fors toegenomen

De totale invoer van pluimveevlees inclusief vleeswaren, bereidingen en conserven, is in 2005 met 2,8% toegenomen tot 411.000 ton. Exclusief vleeswaren, bereidingen en conserven groeide de invoer met 1,5% tot 276.000 ton. Binnen de EU nam vooral de import vanuit het Verenigd Koninkrijk toe (met 7%). Buiten de EU was sprake van een enorme groei van de import uit Brazilië. Aan bevroren kuikenvlees werd bijna 67.000 ton geïmporteerd, in 2004 was dit nog ruim 30.000 ton, vooral ten behoeve van de verwerkende industrie en de horeca (Tacken en Van Horne, 2006).

De totale export van pluimveevlees (inclusief vleeswaren, bereidingen en conserven) is in 2005 licht gegroeid tot 723.000 ton (+1,5%). Exclusief vleeswaren, bereidingen en conserven bedroeg de export 652.000 ton (+1,6%). De groei deed zich vooral voor in de eerste helft van het jaar. Met name in het laatste kwartaal is de export, onder invloed van de media-aandacht voor vogelgriep in de EU, sterk verminderd. Duitsland bleef, met een afname van ruim 30%, de belangrijkste afnemer. Het Verenigd Koninkrijk nam met een aandeel van bijna 20% de tweede plaats in.

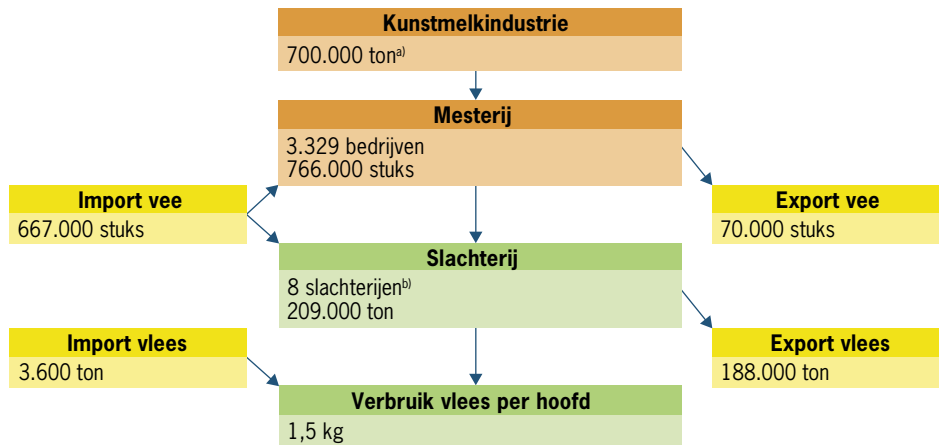
Duitsland belangrijkste handelspartner voor consumptie-eieren en eiproducten

In 2005 werden 2,2 miljard eieren ingevoerd (+4,0%), waarvan 1,6 miljard consumptie-eieren en 0,64 miljard eieren in de vorm van eiproducten. Vooral de import vanuit België nam toe, als gevolg van de sterk gedaalde prijs aldaar. De export bedroeg 8,2 miljard stuks (-0,7%). Daarbij ging het om 5,9 miljard consumptie-eieren en 2,4 miljard in producten verwerkte eieren. Duitsland is voor beide productgroepen de belangrijkste afnemer (met aandelen van respectievelijk 76% en 46%).

12.1.4 Vleeskalverensector

De vleeskalverhouderij heeft in 2005 766.000 kalveren van eigen bodem gemest, een afname met 5,4% ten opzichte van 2004 (figuur 12.3). Deze daling is vrijwel gecompenseerd door meer (vooral nuchtere) kalveren uit het buitenland te halen: in totaal 667.000 stuks (+6,7%). Duitsland, op afstand gevolgd door Polen, België en Litouwen, was het belangrijkste land van herkomst. Doordat bovendien de export afnam tot 70.000 stuks (-5,4%), kon het aantal slachtingen op peil blijven. Per saldo werden 1,4 miljoen kalveren geslacht, evenveel als in 2004. Daar het gemiddeld geslacht gewicht steeg, lag de kalfsvleesproductie met 209.000 ton toch hoger dan in 2004 (+3,5%). De export steeg licht (met 3.000 ton tot 188.000 ton). De belangrijkste bestemmingen waren Italië (41%), Duitsland (22%) en Frankrijk (21%).

De belangrijkste partijen in de vleeskalversector zijn de Van Drie Groep en de Alpuro Groep. De drie grootste slachterijen (met meer dan 150.000 slachtingen) zijn in handen van Van Drie (2) en Alpuro (1).

Figuur 12.3 Keten rondom de kalvermesterij, 2005

a) 2004; b) alleen slachterijen met meer dan 20.000 slachtingen.

Bron: CBS, FEAC en PVE; bewerking LEI.

Gezamenlijk slachtten deze twee ondernemingen ruim 70% van het aantal kalveren. Van Drie en Alpuro leveren daarnaast de nuchtere kalveren en het voer (met name kunstmelk) aan de mesterijen; na het slachten nemen zij ook de verdere verwerking en vermarkting van het kalfsvlees voor hun rekening.

12.2 Structuur van primaire bedrijven

De intensieve veehouderij bestond in 2005 uit ongeveer 16.000 bedrijven, waarvan circa 10.000 met varkens, 3.200 met pluimvee en 3.300 met vleeskalveren. Deze bedrijven zijn geografisch geconcentreerd in de zandgebieden van Noord-Brabant, Gelderland, Noord-Limburg en Utrecht.

De varkensstapel is ten opzichte van 35 jaar geleden fors gegroeid. Begin jaren zeventig waren er 6,2 miljoen varkens, in 2005 11,3 miljoen (tabel 12.2). Vanaf 1987 trad onder invloed van de mestwetgeving stagnatie op van de groei, gevolgd door een terugloop van de omvang. Daarin speelde ook de opkoopregeling, ingesteld om het mestoverschot terug te dringen, een rol (Silvis en De Bont, 2005).

Het aantal bedrijven met varkens is de afgelopen 35 jaar sterk teruggelopen, de gemiddelde bedrijfsomvang nam fors toe. Het gemiddelde varkensbedrijf telde in 1980 540 varkens, in 2005 bijna 2.000. Tegelijkertijd vond ontmenging en specialisatie plaats: de varkenshouderij werd steeds minder gecombineerd met akkerbouw en melkveehouderij. In 1980 werd 50% van de dieren gehouden op

Tabel 12.2		Aantal dieren en bedrijven met dieren in de intensieve veehouderij, 1971-2005						
							Mutatie per jaar (%)	
		1971-1980	1980-1990	1990-2000	2000-2005	2005	2004-2005	
Dieren (x 1.000 stuks)								
Varkens		+5,7	+3,2	-0,6	-2,9	11.312	+1,4	
w.v. fokzeugen		+6,1	+2,1	-1,2	-3,5	946	-0,8	
vleesvarkens		+5,4	+3,0	-0,8	-3,3	5.504	+2,3	
Pluimvee		+3,2	+1,4	+1,1	-2,2	95.467	+8,5	
w.v. leghennen		+4,5	+2,2	-0,2	-1,3	30.513	+12,1	
vleeskuikens		+1,2	+0,6	+2,2	-2,7	44.496	+0,5	
Vleeskalveren		+2,5	+0,3	+2,7	+1,1	829	+8,3	
Bedrijven met:								
Varkens		-5,2	-4,0	-6,8	-7,8	9.690	-3,5	
Pluimvee		-16,3	-3,7	-3,8	-4,9	3.224	+8,5	
Vleeskalveren		-7,3	-2,1	+2,4	+2,9	3.329	+10,7	

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking LEI.

gespecialiseerde varkensbedrijven, in 2005 was dat al 75%. Van de vleesvarkens komt overigens nog altijd 40% voor op gemengde bedrijven (figuur 12.4).

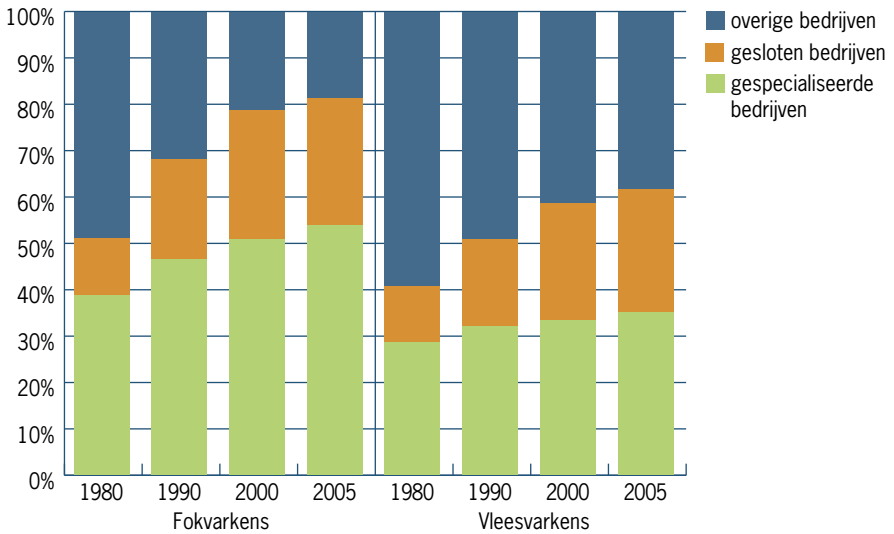
Naar verwachting zal de schaalvergroting zich de komende jaren verder doorzetten, bij een overigens min of meer gelijkblijvende varkensstapel (Hoste, 2006). Bij de bedrijfsontwikkeling zullen het bouwblok en de milieugebruiksruimte steeds vaker beperkend zijn, waardoor steeds meer ondernemers gedwongen worden tot gebruik van meerdere locaties.

De verwachting is dat grote varkensbedrijven ook vaker als voergeldcontractgever op zullen gaan treden, dat wil zeggen dat ze dieren en voer leveren aan een mester die een vergoeding krijgt voor het mesten van de dieren. Het komt overeen met de gangbare werkwijze in de kalversector, met dit verschil dat de contractgever een (groot) varkensbedrijf is in plaats van een slachterij of een veevoerleverancier.

Meer gesloten varkensbedrijven

Binnen de varkenshouderij is, vooral in de jaren tachtig, het aantal gesloten bedrijven - waarbij fokkerij en mesterij op hetzelfde bedrijf plaatsvinden - toegenomen. Achterliggende redenen zijn de besparing op de transportkosten en de kleinere kans op dierziekten. Het aandeel van de gesloten bedrijven in het aantal varkensbedrijven lag in 1980 op ongeveer 15%, in 2005 ging het om ruim een kwart.

In 2005 had een gemiddeld gesloten varkensbedrijf 235 fokzeugen en 1.325 vleesvarkens. Een gespecialiseerd fokvarkensbedrijf had gemiddeld 340 fokzeugen en een gespecialiseerd vleesvarkensbedrijf 1.150 vleesvarkens. Een gesloten bedrijf heeft dus meer vleesvarkens dan een gespecialiseerd vleesvarkensbedrijf. In de vleesvarkenshouderij komen veel kleinere bedrijven voor:

Figuur 12.4 Verdeling (%) van fok- en vleesvarkens over bedrijfstypen, 1980-2005

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking LEI

80% is kleiner dan 70 nge (figuur 12.5), terwijl bij de gesloten varkensbedrijven juist 80% van de bedrijven groter is dan 70 nge.

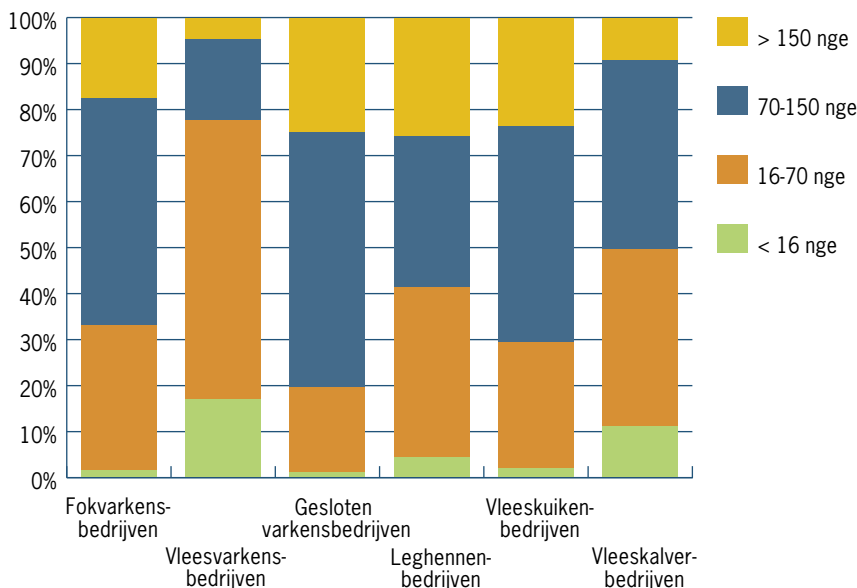
Schaalvergroting in zowel leghennen- als vleeskuikenhouderij

Ook in de pluimveehouderij stabiliseert het aantal dieren en neemt het aantal bedrijven af. Dit geldt zowel voor de leghennen- als de vleeskuikenhouderij. Dit lijkt in tegenspraak met de groei van het aantal dieren en bedrijven in 2005. Deze groei duidt echter vooral op herstel van de terugval in aantal dieren en bedrijven na de uitbraak van vogelgriep in 2003. In de periode daarvoor had de pluimveestapel een omvang van ruim 100 miljoen dieren, tegen ruim 95 miljoen in 2005 (tabel 12.2). In 2000 waren er ruim 4.100 bedrijven met pluimvee, tegen ruim 3.000 in 2005. De gemiddelde bedrijfsomvang is toegenomen van een kleine 26.000 dieren in 2000 tot bijna 30.000 in 2005.

Het gemiddelde leghennenbedrijf (voor consumptie-eierproductie) had in 2005 een omvang van ongeveer 41.000 dieren, tegen 31.000 tien jaar geleden. Bij vleeskuikenbedrijven was de omvang gemiddeld 80.000 dieren, tegen 46.000 in 1995. Overigens is de spreiding groot (figuur 12.5).

Schaalvergroting alleen bij gespecialiseerde vleeskalverbedrijven

Ook in de vleeskalverhouderij worden de bedrijven groter. Dit is bij deze sector echter het gevolg van een vrijwel gelijkblijvend aantal bedrijven in combinatie met een groeiende veestapel. In 2005 waren er 1.140 gespecialiseerde bedrijven, in 1995 1.170. Tegelijkertijd nam de vleeskalverstapel op deze

Figuur 12.5 Verdeling (%) intensieve-veehouderijbedrijven naar bedrijfsomvang, 2005

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking LEI.

bedrijven toe van bijna 480.000 tot ruim 650.000 stuks, een schaalvergroting van 410 naar 575 dieren per bedrijf. Bij niet-gespecialiseerde bedrijven is het omgekeerde waarneembaar. De 2.200 bedrijven die in 2005 vleeskalveren als neventak hielden, hadden gemiddeld 80 dieren per bedrijf. Tien jaar geleden waren dat er nog ruim twee keer zoveel. Overigens wordt bijna 80% van het aantal vleeskalveren op gespecialiseerde bedrijven gehouden.

Het aandeel rosé kalveren in de vleeskalverstapel neemt toe ten koste van het aandeel blanke kalveren. In 1995 was ongeveer 12% rosé, in 2005 was dit al 25%. Een andere ontwikkeling betreft de huisvesting. In 2000 was 40% van de hokcapaciteit gericht op individuele huisvesting; in 2005 was dat, als gevolg van de verplichte groepshuisvesting, nog maar 8%.

Bedrijfshoofden in beeld

In 2005 waren er in totaal bijna 7.200 gespecialiseerde bedrijven in de intensieve veehouderij (tabel 12.3). Op veel van die bedrijven, vooral bij de grotere, zijn meerdere bedrijfshoofden aanwezig. De nevenactiviteiten nemen af naarmate het bedrijf groter is. Veelal gaat het om activiteiten in loondienst bij anderen.

Tabel 12.3 Verdeling (%) van bedrijfshoofden op intensieve-veehouderijbedrijven naar hoofd- en nevenactiviteiten en opleidingsniveau, 2005

	< 16 nge	16-70 nge	70-150 nge	> 150 nge	Totaal
Hoofd- en nevenactiviteiten					
Aantal bedrijven	510	2.720	2.800	1.150	7.170
Totaal aantal bedrijfshoofden	610	3.960	4.740	1.990	11.290
w.v. zonder nevenactiviteiten (%)	31	59	83	87	73
met nevenactiviteiten	57	36	15	11	24
rustend agrariër	12	5	2	2	3
Hoogst genoten opleiding (%)					
Afgeronde HBO of universiteit	7	8	10	14	10
Afgeronde MBO	42	54	63	62	58
Overig	52	38	27	24	32

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking LEI.

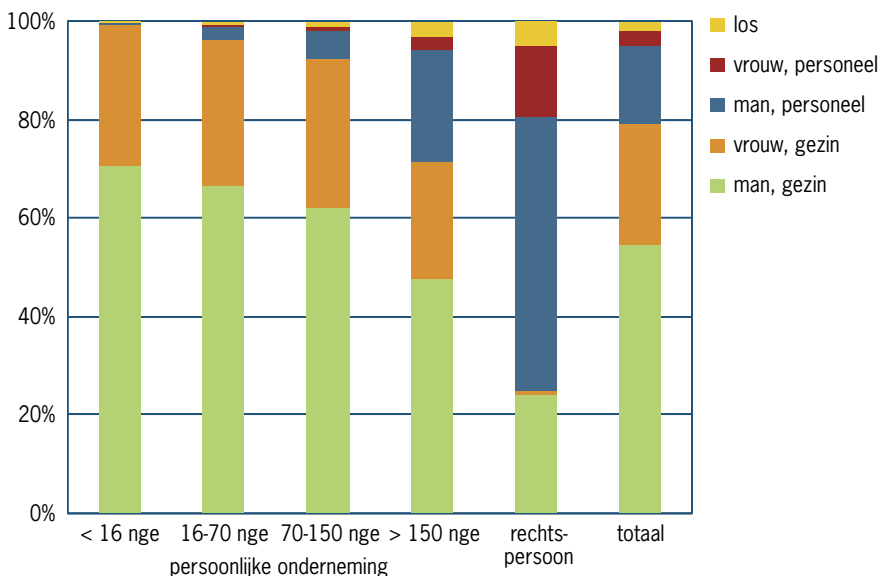
Op het gros van de bedrijven heeft het hoogst opgeleide bedrijfshoofd een afgeronde MBO-opleiding. In het algemeen geldt dat het opleidingsniveau stijgt naarmate het bedrijf groter is. De komende jaren zal het opleidingsniveau van de ondernemers verder toenemen. Uit recent onderzoek blijkt namelijk dat van de bedrijfsopvolgers in de intensieve veehouderij ruim 18% een afgeronde HBO-studie of universitaire studie achter de rug heeft (Hoogeveen en Van Bommel, 2005).

Bij bedrijfshoofden met HBO of WO is het aandeel met nevenactiviteiten hoger dan gemiddeld. Dit geldt voor alle bedrijfsklassen.

Arbeid vooral geleverd door mannelijke gezinsleden

De arbeid die op de 7.200 intensieve-veehouderijbedrijven wordt ingezet, wordt geleverd door in totaal 19.250 arbeidskrachten, omgerekend 13.400 arbeidsjaareenheden (aje). Een groot deel van de arbeidskrachten werkt dus in deeltijd. Het gemiddeld aantal aje bedraagt 1,9 per bedrijf. Dit aantal varieert echter sterk tussen de grootteklassen, van 0,8 aje voor de kleinste bedrijven tot 3 aje voor de grote bedrijven en de rechtspersonen (NV of BV). Op de grotere bedrijven wordt de arbeid beduidend efficiënter aangewend dan op de kleinere bedrijven. Op bedrijven groter dan 150 nge is het gemiddelde bijna 80 nge per aje, bij de bedrijven tussen 16 en 70 nge is dit 31 nge. Bij de bedrijven tot 150 nge verzetten, voornamelijk mannelijke, gezinsleden het leeuwendeel van het werk (figuur 12.6). Op de grotere bedrijven levert betaald personeel ongeveer 30% van de arbeidsinzet.

Figuur 12.6 Arbeidsvoorziening op intensieve-veehouderijbedrijven naar bedrijfsomvang, 2005

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking LEI.

12.3 Bedrijfsresultaten

12.3.1 Varkenshouderij

In de gespecialiseerde zeugenhouderij steeg het saldo per zeug in 2005 fors, met 26%, tot 600 euro (tabel 12.4). Deze toename is vooral te danken aan gestegen biggenprijzen (+15%) in combinatie met de enigszins gegroeide biggenproductie per zeug. De biggenprijzen fluctueerden in de loop van het jaar aanzienlijk. De top, ruim boven de 50 euro per big, werd bereikt in februari.

Het lagere kostenniveau draagt ook bij aan de stijging van het saldo per zeug. Weliswaar werden opfokzeugen en vooral energie duurder, maar daar stond tegenover dat de prijzen van voer, de grootste kostenpost, vrij sterk daalden (-7%).

Het saldo per vleesvarken wordt geraamd op 88 euro, dat is 14 euro lager dan in 2004 (tabel 12.4). Deze verslechtering is onder meer het gevolg van de aanzienlijk hogere kosten voor de aangekochte biggen. Daarnaast werden de opbrengsten negatief beïnvloed door het verschil in balanswaarde op de begin- en eindbalans. In 2005 was de aanwas namelijk kleiner dan in 2004. Deze effecten op het saldo per vleesvarken konden niet teniet worden gedaan door de 4% hogere opbrengstprijzen en de met 12% gedaalde voerprijzen.

Tabel 12.4 Resultaten per dier per jaar (euro) op gespecialiseerde varkensbedrijven, 2003-2005

	Zeugenhouderij			Vleesvarkenshouderij		
	2003	2004	2005 (r)	2003	2004	2005 (r)
Omzet en aanwas	843	1.072	1.170	195	255	225
w.v. verkoop dieren	932	1.062	1.241	311	356	370
aankoop dieren	-85	-73	-81	-111	-131	-150
waardeverandering veestapel	-4	83	9	-6	29	5
Toegerekende kosten	582	594	570	146	153	137
w.v. voer	430	454	422	133	142	125
gezondheidszorg	57	58	59	5	5	5
verwarming	36	32	37	3	2	2
Saldo	261	478	600	49	102	88
Opbrengstprijis per eenheid ^{a)}	36	41	47	1,11	1,28	1,33
Aantal grootgebrachte biggen per zeug per jaar	22,8	23,6	24,0	.	.	.
Kg voer per kg groei	.	.	.	2,77	2,75	2,73
Voerprijs per 100 kg	21,50	22,60	20,90	17,70	18,70	16,50

a) Zeugenhouderij: euro per big; vleesvarkenshouderij: euro per kg geslacht gewicht.

Bron: Informatienet.

Hogere gezinsinkomens uit bedrijf, behalve in vleesvarkenshouderij

De bedrijfsresultaten en inkomens van de meeste gespecialiseerde varkensbedrijven zijn, dankzij de over het algemeen gunstige ontwikkelingen, in 2005 verbeterd (tabel 12.5). Op de fokvarkensbedrijven nam de opbrengsten-kostenverhouding toe tot 107%. Het gezinsinkomen uit bedrijf steeg met 33.000 euro en kwam uit op 110.000 euro per bedrijf. De vleesvarkensbedrijven kenden echter een slechtere opbrengsten-kostenverhouding, hun gezinsinkomen daalde naar 41.000 euro per bedrijf. De gesloten varkensbedrijven hadden, met gemiddeld 136.000 euro per bedrijf, het hoogste inkomen.

In 2005 realiseerden alle bedrijven opnieuw besparingen (tabel 12.5). Deze kunnen worden benut om aflossingen te doen op leningen om zo de rentelasten te verlagen, of om te investeren. Bijvoorbeeld in de moderniteit van het bedrijf of in veranderingen en aanpassingen die noodzakelijk zijn in verband met de herziening van het mestbeleid per 2006. Ook wettelijke maatregelen op het gebied van welzijn en milieu kunnen redenen zijn om te investeren.

Neveninkomsten belangrijk

Het totale gezinsinkomen bestaat niet alleen uit inkomen uit bedrijf, maar ook uit inkomsten van buiten bedrijf. In de periode 2002-2004 was gemiddeld iets minder dan de helft van het totale gezinsinkomen afkomstig uit arbeid buiten het bedrijf, inkomsten uit vermogen en overige inkomsten zoals sociale verzekeringen (tabel 12.6). Een kanttekening hierbij is dat de jaren 2002 en 2003 voor de varkenshouderij slechte jaren waren. Kleine bedrijven waren geheel afhankelijk van inkomsten van

Tabel 12.5 Resultaten (1.000 euro per bedrijf) van gespecialiseerde varkensbedrijven^{a)} naar type, 2003-2005				
	Fokvarkens- bedrijf	Vleesvarkens- bedrijf	Gesloten varkensbedrijf	Totaal
Kenmerken, 2005				
Aantal bedrijven	1.500	1.450	1.100	4.050
Zeugen per bedrijf	350		260	200
Vleesvarkens per bedrijf	190	1.390	1.450	960
Nge per bedrijf	116	56	128	96
Ondernemers per bedrijf	1,9	1,6	1,8	1,8
Opbrengsten/kosten (%)				
2003	77	84	81	80
2004	98	103	101	100
2005 (r)	107	98	105	105
Gezinsinkomen uit bedrijf				
2003	-11,2	-8,3	-2,6	-8,0
2004	77,2	59,7	118,4	82,6
2005 (r)	110,0	41,0	136,0	93,0
Besparingen				
2003	-39,0	-14,8	-33,5	-29,8
2004	45,5	44,4	86,4	56,1
2005 (r)	72,0	20,0	95,0	60,0
a) Bedrijven tussen 16 en 1.200 ege;				Bron: Informatienet.

buiten het bedrijf, de middelgrote bedrijven het minst.

Het totale gezinsinkomen was in de genoemde periode vrijwel gelijk voor de middelgrote en grote bedrijven. Bij kleine bedrijven lag het totale inkomen duidelijk lager. Rekening houdend met het gegeven dat het inkomen op een deel van de bedrijven bestemd is voor meerdere gezinnen, was de situatie bij de middelgrote bedrijven het beste.

Grote spreiding in totale gezinsinkomen

Op het gemiddelde varkensbedrijf is het totale gezinsinkomen per gezin in 2005 met 16% toegenomen tot 115.000 euro (figuur 12.7). De verschillen zijn echter groot. Bijna de helft van de gezinnen (46%) had een inkomen van meer dan 100.000 euro. Bijna 10% van de gezinnen had een gezinsinkomen van minder dan 25.000 euro; 1% had een negatief inkomen.

Weinig investeringen bij middelgrote bedrijven

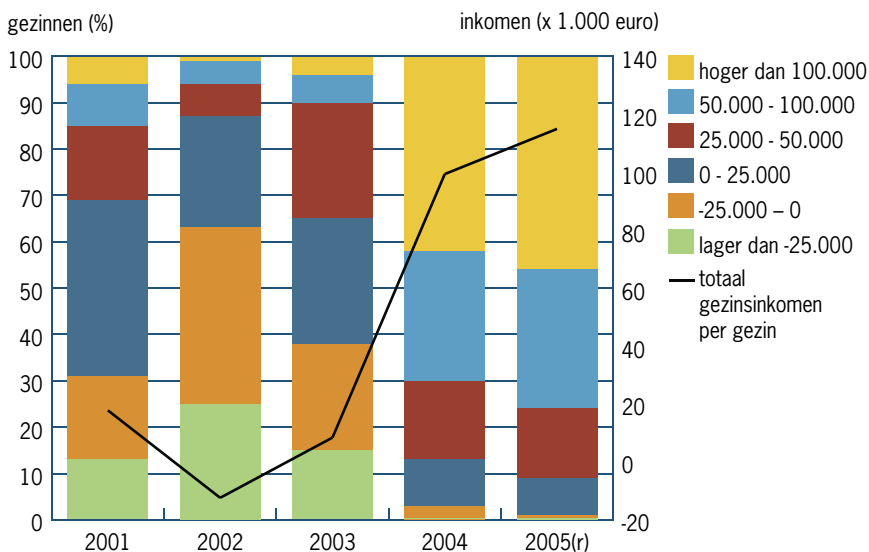
In de periode 2002 tot en met 2004 kwam op varkensbedrijven gemiddeld ongeveer 25.000 euro per bedrijf per jaar aan financieringsmiddelen beschikbaar (tabel 12.7), volledig afkomstig uit eigen middelen.

Tabel 12.6 **Inkomensvorming (1.000 euro) van varkensbedrijven naar bedrijfsomvang, gemiddelde 2002-2004**

	Bedrijfsomvang			Totaal
	Klein	Midden	Groot	
	<70 nge	70-150 nge	>150 nge	
Aandeel bedrijven (%)	45	39	15	100
Gezinsinkomen uit bedrijf	0,0	29,0	22,2	14,8
Inkomsten buiten bedrijf	16,7	10,7	17,5	14,5
w.v. arbeid	8,9	3,4	2,1	5,7
vermogen	2,1	0,6	5,4	2,0
overig	5,7	6,8	10,0	6,8
Totaal gezinsinkomen	16,7	39,7	39,7	29,3
Idem per gezin	14,9	39,3	32,5	27,9

Bron: Informatienet.

Figuur 12.7 **Verdeling (%) van het aantal gezinnen op varkensbedrijven naar totaal gezinsinkomen, 2001-2005**

Bron: Informatienet.

	Bedrijfsomvang				Totaal
	Klein	Midden	Groot		
	<70 nge	70-150 nge	>150 nge		
Totaal middelen	17,0	28,0	43,0	25,0	
w.v. eigen middelen	5,0	48,0	32,0	25,0	
vreemde middelen	12,0	-20,0	11,0	0,0	
Totaal bestedingen	17,0	28,0	43,0	25,0	
w.v. investeringen	14,0	12,0	27,0	15,0	
w.v. grond	1,0	1,0	-11,0	-1,0	
gebouwen	6,0	2,0	28,0	8,0	
machines	2,0	4,0	10,0	4,0	
quota	0,0	0,0	4,0	1,0	
overig	5,0	6,0	-3,0	4,0	
mutatie liquide middelen	-3,0	15,0	19,0	7,0	
overige bestedingen	6,0	1,0	-3,0	3,0	

Bron: Informatienet.

Gemiddeld bleef het vreemd vermogen gelijk, maar zowel de kleine als de grote bedrijven trokken per saldo nieuw vreemd vermogen aan, terwijl in de middengroep werd afgelost. De eigen middelen worden gevormd door onder andere de afschrijvingen en de besparingen. Hierbij moet worden opgemerkt dat 2002 en 2003 relatief slechte jaren waren; vooral door de grote bedrijven werd fors ontspaard en kwamen er dus relatief weinig eigen middelen beschikbaar. In het qua resultaat betere jaar 2004 was het totaal aan beschikbare middelen op de grotere bedrijven ongeveer een ton hoger dan op de middelgrote bedrijven.

Aan de bestedingskant blijkt dat vooral in gebouwen werd geïnvesteerd. Sommige grotere bedrijven verkochten bovendien (een deel van) hun grond, wellicht als overlevingsstrategie in de financieel moeilijke jaren. Daarnaast werden relatief veel middelen aangewend om de liquiditeitspositie te versterken, vooral de betere resultaten in 2004 werden daarvoor benut. Ook hier ontstaat een iets gevarieerder beeld als onderscheid wordt gemaakt naar bedrijfsgrootte. De kleine bedrijven zagen hun liquide middelen gemiddeld teruglopen.

12.3.2 Pluimvee- en vleeskalverhouderij

Bij de leghennenbedrijven heeft het saldo per leggen zich in 2005 behoorlijk hersteld, tot 3,25 euro (tabel 12.8). Dit herstel is vrijwel geheel te danken aan de 14% lagere voerprijzen. Daarnaast daalden de aankooprijzen van opfokhennen met 6% en zijn de eierprijzen op de vrije markt per saldo iets gestegen. De prijsstijging was vanwege het ruime aanbod echter beperkt. Voor de scharrelsector is de vrije markt minder belangrijk omdat veel op contractbasis wordt gewerkt, met vastgestelde prijzen. Onder druk van

Tabel 12.8 Resultaten per dier per jaar (euro) op gespecialiseerde pluimveebedrijven, 2003-2005

	Leghennenbedrijf			Vleeskuikenbedrijf		
	2003	2004	2005 (r)	2003	2004	2005 (r)
Omzet en aanwas	14,50	10,35	10,65	1,14	1,24	1,32
w.v. verkoop dieren	16,10	13,05	13,35	1,39	1,50	1,60
aankoop dieren	-3,10	-2,85	-2,85	-0,26	-0,26	-0,28
Toegerekende kosten per dier per jaar	7,80	8,50	7,40	0,93	1,08	0,96
w.v. voer	7,23	7,88	6,78	0,82	0,94	0,82
gezondheidszorg	0,07	0,07	0,07	0,04	0,04	0,04
verwarming	0,00	0,00	0,00	0,02	0,04	0,04
Saldo	6,70	1,85	3,25	0,21	0,17	0,36
Opbrengstprijis per eenheid ^{a)}	6,15	4,40	4,45	0,69	0,72	0,77
Gewicht per kuiken (kg)	.	.	.	2,1	2,2	2,2
Kg voer per eenheid ^{b)}	2,50	2,22	2,20	1,75	1,79	1,79
Voerprijs per 100 kg	18,50	19,00	16,40	23,20	25,20	21,90

a) Leghennenhouderij: euro per 100 eieren; vleeskuikenhouderij: euro per kg levend gewicht;

b) leghennenhouderij: per kg ei; vleeskuikenhouderij: per kg levend gewicht.

Bron: Informatienet.

de moeilijke marktsituatie zijn sommige contracten echter aangepast. Verder zijn afgelopen contracten soms niet verlengd of alleen tegen lagere prijzen.

De verhouding tussen kosten en opbrengsten is bij leghennenbedrijven licht gestegen tot 84% (tabel 12.9), onvoldoende om te zorgen voor een positief gezinsinkomen uit bedrijf. De situatie is echter wel verbeterd ten opzichte van 2004, wat ook geldt voor de ontsparringen. Niettemin is het eigen vermogen opnieuw aangetast door de ontsparringen. De financiële reserves worden dus kleiner en nieuwe investeringen kunnen minder uit eigen middelen worden gefinancierd.

Vleeskuikensector boerde in 2005 goed, maar eindigde in mineur

De vleeskuikenbedrijven kunnen terugzien op een bijzonder goed jaar. De resultaten zijn sterk verbeterd: het saldo per opgezet kuiken is met 19 cent gestegen (tabel 12.8). Dit is vooral te danken aan de gemiddeld hogere kuikerprijzen en de lagere voerprijzen (-1,3% ten opzichte van 2004). De opbrengstprijzen begonnen het jaar op een laag niveau door het ruime aanbod, maar in de zomer trokken deze steeds verder aan. In de loop van 2005 heeft de Nederlandse vleeskuikensector kunnen profiteren van de, als gevolg van vogelgriep, gedaalde productie in Azië. Eind 2005 daalde de kuikerprijs echter sterk doordat de consumenten in zuidelijke EU-landen, uit angst voor het vogelgriepvirus, minder pluimveevlees kochten. Daardoor stonden in de hele EU de prijzen onder druk.

Tabel 12.9 Resultaten (in 1.000 euro per bedrijf) van pluimvee- en vleeskalverbedrijven^{a)}, 2003-2005			
	Leghennenbedrijf	Vleeskuikenbedrijf	Vleeskalverbedrijf
Kenmerken, 2005			
Aantal bedrijven	550	360	1.030
Aantal dieren per bedrijf	45.000	66.000	670
Nge per bedrijf	144	97	95
Ondernemers per bedrijf	1,8	1,3	1,4
Opbrengsten/kosten (%)			
2003	113	91	93
2004	75	92	88
2005 (r)	84	106	84
Gezinsinkomen uit bedrijf			
2003	149,9	-3,6	41,9
2004	-76,1	3,7	39,7
2005 (r)	-15,0	98,0	33,0
Besparingen			
2003	100,4	-28,2	10,6
2004	-117,4	-15,2	4,7
2005 (r)	-49,0	72,0	-4,0
a) Bedrijven tussen 16 en 1.200 ege.			Bron: Informatienet.

Andere minpunten waren de gestegen aankooprijzen van eendagskuikens (+7%) en de toegenomen verwarmingskosten als gevolg van hogere brandstofprijzen.

De opbrengsten-kostenverhouding bij de vleeskuikenbedrijven steeg in 2005 naar 106% (tabel 12.9). Het gezinsinkomen uit bedrijf is hierdoor sterk toegenomen. Door stijging van de belastingen en de gezinsbestedingen stegen de besparingen iets minder sterk.

Slechtere resultaten vleeskalverbedrijven

In 2005 is de kostendekking bij de vleeskalverbedrijven met contractproductie met 4 procentpunten gedaald tot 84%, daar de stijging van de kosten die van de opbrengsten overtrof (tabel 12.9). De hogere opbrengsten waren vooral het gevolg van de toename van het gemiddeld aantal vleeskalveren. De gemiddelde contractvergoeding per kalverplaats is enigszins gedaald. De kosten voor vooral energie en huisvesting stegen. Het resultaat is dat het gezinsinkomen uit het bedrijf is gedaald tot 33.000 euro per bedrijf en dat voor 4.000 euro per bedrijf wordt ontspaard.